

[Transcript] Djæveln i detaljen / Den lollandske mafia 2:3 - Gud på gerningsstedet

Den lumske tyv, den fejt brandstifter, den grusomme morder, har her i djæveltstræenighed sat deres mærke og sat det så ledes, at hvert menneskes hjerte må isne af forfærdelse, for en hel familie ligger her for os som forbrydelsens offere.

Elendige morder og ildgæringsmænd, hvor i så er, hjerteov vil ligge så frække, at være her til stede. Du lytter til jæveln i detaljen, jeg hedder Per Lysoldt, og det her andet afsnitt af serien om hanskemærbanden, der havde på Lolland midt i 1800-tallet.

I seneste afsnitt hørte du, hvordan hans Jakob Mortensen, altså hanskemæren, samlede en masse folk omkring sig i sin bande.

De begik teorier, de brandt går ned, de gjorde faktisk, hvad der passede dem på det vestlige Lolland, som var nærmest lovløst og hvor politiet var tæt på, ikke eksisterende.

Det var lige indtil, at hanskemærbanden begik sit første drab i januar 1851, nemlig drabet på staltkal Jens Matisen.

Det drab betød, at justitsministeriet i København sendte jurister af sæsser, at man roede til Lolland, sammen med tre bekynte, for at opklare san.

Det er der vi er nødt til i historien.

En historie, der handler om kirken og præster smagt over lokalsamfundet på den her tid.

En historie, der fortæller om en chokkerende mangle på rettsækkerhed på landet i Danmark, lige omkring demokratides indførelse.

Og så er der også en historie om noget særprede efterforsker, i hvert fald set med nutidens øjne. Og lad os så komme i gang.

Den nye sheriff på Lolland, jurist af sæsser og efterforskningsleder Hermann Rote, ankommer i februar 1851 til landstilen.

Sammen med sine tre bekynte, bliver han inlogeret i Naksgård og har den by som base.

Og det måsis at være noget af en opgave, Hermann Rote skal løse.

Vi må gå ud fra, at han ikke har noget særligt stort kænskab til området.

Og i forhold til at opklare en drabsag, har han det i sanstatur også noget svære end efterforskere, har det i dag.

Han har ingen digitale spor at gå efter. Der heller ikke noget DNA.

Og vi er så langt tilbage i historien her, at der ikke engang er indført fingeraftryk i politiets arbejde. Noget så elementeret som en politibil, findes heller ikke.

Så har Hermann Rote og hans tre bekyntelsk, altså red rundt på hæsterøk, rundt omkring på det væsle i Lolland,

for at tale med folk og opklare drabet på stalkalen i ens matis.

Men Hermann Rote har så til gengæld noget andet, han kan bruge.

Han er nemlig hjælp fra de højere magter.

Han er en religiøs person, som tolker sit arbejde ind i en religiøs kontekst.

Med at til at fortælle historien, har jeg igen Frederik Strand,

PHD i politihistorie og museumsleder på Politimuseet.

Han ser sit arbejde også med Hanske Mabanten, som det, at holde samfundet i balance, fjerne krimatet,

men også som en form for Gudstjeneste.

Altså han renser samfundet for krimatet på måde i Gudsnavn.

Hermann Rote mener, at Gudshånd hjælper ham, når han efterforsker sager.

Han går faktisk så langt som til at sige, at hvis Gud ikke er ved hans side,

så er det svært at gøre fremskridt i en efterforskning.

Rote mener, at Gud træder til, når gode borger skal befris fra unge forbrudderer.

Han kalder sig et arbejde for et givleuddrivelse.

Så på den måde går Rote altså ind til sagen på Lolland, full af fortrystning.

Men sagen viser sig at være lidt svær at få hold på, end han nok lige havde regnet med.

Da Rote kommer til Lolland, så er det først, at han oplever, det er det hele lukket.

Altså, han kan ikke få noget frem fra folk.

Det er meget svært at få nogen til at åbne sig op, hvad der sker, hvad der foregæet, hvem står bagdrappet.

Der er ikke rigtig nogen, der vil ud med språget om, hvad der egentlig foregår dernede.

Det er nok det første, der møder ham.

Det er ikke så mærkeligt, at man, Rote, har svært ved at få folk i tale.

Dem, der er med i handske med at banden, det er ca. 50 personer, siger ikke noget.

Banden har et streng kodex om, at ingen må slader til myndighederne.

Så er der også en gruppe som samarbejder med banden eller skyller dem en tjeneste.

De siger heller ikke noget.

Så er der selvfølgelig almindelige borger, der inden har at gøre med banden.

De vil heller ikke tale med Rote, fordi de er rejselslægne for, hvad banden kan finde på at gøre med dem.

Alt det her er altså noget af en stopclos for efterforskningen.

Men det, der falder Rote ind samtidig, er, at det her, de stikker dyber.

Han har en fornemmelse af, at der nok er en form for banderaktivitet, der her gør sig gældende.

Men ingen vil fortælle, hvad der egentlig er for overgæet.

Rote fornemmer altså, at der er en bande på spill, men han ved ikke på det her tidspunkt, at han i virkeligheden står over for en bande med en hård kerne på ca. 5 personer.

Og op mod 50 personer, der er menig medlemmer.

Og jeg taler selvfølgelig om handskemager banden, ført an af handskemager Hans Jacob Mortensen.

En bande, som virker til at være bedøvende lige glad med, at der nu er kommet en efterforsker fra København.

Vi har Rote nede på Lolland, der bliver lavet denne efterforskning, der bliver lavet afhøringer, der bliver lavet undersøgelser.

Og så er det så sådan, at handskemager banden i denne her situation her, de har lige været involveret i et drab,

de i myndighederne søgelys, ikke desto mindre, så planlægger de et firdoppel drab.

Altså det er meget markant.

Og det viser, at de føler sig helt trygge, altså de frygter ikke myndighederne, de frygter ikke at blive afsløret.

De mener, at de fortsætter at have relativ frit spil, og det, der gør, at de planlægger det her sidste, meget ekstreme forbrydelse.

Simpelthen fordi de ikke føler, at jorden brænder og under dem, de mener, at de fortsætter at have frit spil kan man sige.

Man kan måske underse over, hvorfor handskemager banden midt i her, man rotes efterforskning, planlægger et nyt røveri og flere drab.

Men her er det vigtigt at huske på, at banden på det her tidspunkt har reageret i mange år uden

ratslige konsekvenser.

Min egen teorie er, at de føler sig usårlig og maktfullkomne.

Samtidig skal man huske på, at bandens væsentligste formål er skaffet penge.

Hende medlemmerne er fattige, det er jo faktisk derfor, de har startet deres foretagene.

Derfor planlægger banden nu et kombineret røveri og 4-doppel drab hos en velhævne gårmand i området.

Vi er nu i slutningen af marts 1851.

Det er bare en måned efter, at man ruder at komme til Lolland for at undersøge det første drab, som handskemager banden står bag.

Handskemager banden er samlet hos Hans Jakob Mortensen, og det er der sidder de og planlægger et røveri hos Jørgen Johansen.

Og Jørgen Johansen bor på en større gård sammen med sin kone, Anne Andersdatter.

Og de forlyder i miljøet, i området, at paret har gennemt et større beløb på deres gård.

Og det beløb har Hans Jakob Mortensen en plan om, at de skal tilretne sig.

Og det sidder de at diskutere frem og tilbage til det her møde her. Hvad skal de gøre?

Hvordan skal de få fat i det her større beløb, som er gennemt på gården?

Og der er det så sådan, at Hans Jakob Mortensen udkæster planen for dem.

Og planen går meget grøftsagt ud på, at de nattensmål med mørke skal trænge ind på gården.

Og da de trænge ind på gården, så skal de finde ud af, hvor pengene er gennemt hende.

Og der skal de så tilretne sig pengene.

Det er efter, så skal de sørge for, at skille sig af med gormands ægtepadde.

Og de vil altså sige, de skal slå dem ihjel.

Og han går yderligere i detaljer her, i forhold til sin plan.

Og planen bliver mere og mere grum, kan man sige.

Fordi det, han også foreslår, det er, at ægtepadde, de har to tjeneste piger tilknyttet.

Og de to tjeneste piger, de skal også mørdes.

Man skal skille sig vejen med dem.

Og til slutt, så skal man sætte ild til gården, for at alle spor efter forbrødelserne skal slættes.

Så det er egentlig kraftsagt planen, og det er jo, må vi sige, en ekstrem plan.

Tæt på midnatten 22. mart, 1851, nærmere fire mændsager i Johansens gård, der ligger uden forbyen Tilitse på Lolland.

Hanske Maher, Hans Jakob Mortensen, fører an, mens bandemedlemmerne Mass Viksnes, Mass Heden og Morten Både følger trop.

De tre sidste nævne, der er bevæbnet med ægser, mens Hanske Maheren har et reb med.

Han har forklaret til de andre, at han ikke længere er besidelse af en ægse.

Den er han skaffe sig af med, fordi han godt ved, at han i sær er i møndighedernes søgelys.

Da Hanske Maher banden når hen til gården, kan de konstatere, at det ser ud som om, at alle indenfor er gået i seng.

Banden lister sig nu helt tæt på gården og tager vinduet til brykkerse af hængslerne og kravler indenfor.

Da de når ind i køkkenet, siger Hanske Maheren til de andre, at han nok skal stå for at gøre det af med gårdmannsægteparet.

Han sparker døren ind til sovværelset, men her bliver Hanske Maher banden mødt af uventet modstand.

Jørgen Johansen og hans kogen Aene Andersdatter har hørt, at nogen er trængt ind på gården. Johansen er gammel militærmand og sover altid med en sable indenfor Rækkevite.

Den streng klar med, da Hanske Maher banden kommer ind i sovværelset.

Der opstår en voldsomtumul, hvor også Aene Andersdatter i hærdigt forsøger at slå tilbage.

Hele scenariet her er enormt kaotisk, især fordi der er billeravne mørkt inden på ægtepadet sovværelse.

Hanske Maher banden er fire mod to, og det lykkes dem at knuse Jørgen Johansens hoved med en økse.

Bandemedlemmerne forsøger nu at truge Aene Andersdatter til at fortælle, hvor de gemmer deres penge.

Men det nægter Aene, og det betyder, at Hanske Maher banden i stedet kvæler hende med det medbrakte reb.

Så der har man altså myrlet gårmands ægtepadet under den her voldsomtumul, som finder sted.

Og så står bandemedlemmerne derinde, og de råder jo det hele igennem for at finde pengene, og de finder også større pengebeløb, som de tilragner sig.

Banden finder 1.200 ristaler, men der er skrusomme plan af Aeneu Ikke udført, for de har jo aftalt, at de to tjeneste piger, som er på gården, også skal med i fallet.

Men her opstår der faktisk diskussion blandt de fire mænd fra Hanske Maher banden.

Flere bandens medlemmer har fået kolde føder, og synes ikke, det giver mening, at de unge piger også skal dø.

Men Hanske Maheren holder fast og beordrer, at den aftaltede plan skal følges til punkt og prække. Derfor går banden ind på pigernes værelse, slå dem bevidsløse og kvælger dem.

Efter de har drabt tjeneste pigerne, tjekker banden om, der skulle være andre personer på gården. Og det er der rent faktisk.

Da de åbner døren til et lille værelse, kan de se, at der ligger en dreng, der er til syneladende sover. Og her er der åbenbart en eller anden slags grænse for Hanske Maher banden.

Ingen af medlemmerne har lyst til at drabe den lille dreng med kvælning eller med økse.

Men banden har jo planlagt, at gården skal brændes ned.

Så de tænker, at flammerne sikkert vil tage livet af drengen.

Hanske Maher banden spreder nu en masse halm rundt omkring indenfor på gården og sætter ild til det.

Så det sidste så falderer de altså gærningstedes, som står i flammer og tager hjem til Hans Jakker Mordensen,

og der, der bliver råd så fordelt imellem bandemedlemmerne.

Et lille lyspunkt i den her forfærdelige tragedie er, at den lille dreng på gården faktisk overlever.

Drengens navne er Hans Larsen, og han er tjeneste dreng på gården.

Hans havde ligget på sit værelse og overhørt de mange drab.

Overfor bange til at forsøge at flygte, så han lød i stedet som om han sov.

Og da Hanske Maher banden så havde sattilt til gården og havde forlættet stedet, så Hans Larsen sit snit til at bevæge sig igennem flammerne,

ud af døren og så løb han ellers ud over markerne så hurtigt han kunne.

Men selvom Hans Larsen overlever, så har Hanske Maher banden altså begået deres til dato mest voldsomme aktion.

Og nyheden om brænden når der også efterforskningsleder, har man rote ganske hurtigt.

Rote, han dukke op på gærningstedet, og der er mange andre ud over ham som også er på gærningstedet, og man går det hele igennem, det bliver minutiøst gennem gået, og man finder forskellige kriminaltekniske spor. Der er selvfølgelig lignene som bliver undersøgt, men man finder også andet, for eksempel er der en strække, som stadigvæk er bevaret, og et strække er jo et stykke rep, som er formet som en form for lykke, og den har man brugt til at kvele nogle af offrene med. Så det finder man. Og der er også andre forskellige spor, der ligger rundt omkring på denne her brændtomt. Man skal forestille sig, at hele hovedhuset, det er sådan halvt om halvt brændt ned, så det er jo afsvedendt, og på det her tidspunkt, det er en brænd, den udvikler så hurtigt. Jeg har jo stråttag og så videre, så en brænd fjerner mange spor, men i det her tilfælde, der har han altså ikke fjernet alle spor, der er noget, der er bevaret. Så gerne i stedet bliver altså undersøgt af rote og hans folk, og de kan ligesom dokumentere, at her er der foregået noget, som kraftigt tyder på, at der har været tale om en meget voldsom forbrydelse. Det, som han skal med at banden måske ikke lige var klar over, er, at politiet på det her tidspunkt faktisk er i stand til at lave nogle ganske ok, og præcise optuktioner af line, der er blevet fundet på gården. Optuktioner, der med stor sikkerhed afslører, at Jørgen Johanssen, en af andre statter og de to tjeneste piger, ikke er omkommet på grund af flammer eller røg. Der finder man ud af, at se, om der har været en brænd, så kan man så se, for eksempel i forhold til tjeneste pigerne, at de er blevet kvalt. Det kan man se ud fra det vand de har i lungerne. Og der fremgår det så, at de ikke er afgang ved, at der har været, altså, det er ikke ild, det er ikke røg, eller så videre, der har taget liv ud af dem. Nej, der er nogen, som har kvalt dem. Så det fremgår ret tydeligt, og man kan også se det ud fra den måde, som ægtepadder er blevet stået hjælpås i undersøgelser viser, der er ikke flammerne, der har gjort dag med dem, de er mennesker, som står bag forbrydelsen. Meget hurtigt går det op for lokalbefolkningen, at politiet mener, at der her er skiden forbrydelse. Der er tale om et fyrdoppel drab, og det skaber virkelig et rameskrig blandt almindelige mennesker på Lolland. Nu er det ved at være for voldsomt. Og det man tydeligt ser i forbindelse med den furor, som det hele vækker, det er, at lokale præst, han efter, at det fyrdoppel drab på fundet sted, så holder han en guds tjeneste, og der er det så sådan, at han laver et opråb i lokalbefolkningen. Han taler til dem, og det han egentlig siger under predgenden, det er han siger træd nu frem. Han opfordrer alle i lokalområdet til at træde frem og fortælle, hvad det er, de ved omkring den banteraktivitet, der foregår. Hvad siger det om med den her tid, at det er den lokale præst, der blander sig i en igangværende kriminaltag?

Det, det fortæller os, er, at kirken stadig har en helt afgørende influence i lokalmjøet, og tidligere har en præstjæt haft en form for politifunktion også i området. Og på det her tidspunkt er det også sådan, at præsten har et vidtgående myndighedsudøvelse, og også generelt rundt omkring i lokalsamfundet.

Det værste selvfølgelig her, det er, at præsten har en helt afgørende moralsk stemme.

For det er jo også den, som præsten gør gelene, der han taler til lokalbefolkningen, og gør, hvad man mærker som på, at nu skal de træde frem.

Så det fortæller os noget om, at selvom vi er her på det her tidspunkt og har fået juni-grundloven osv,

vi taler om det moderne samfund, så er præsten stadigvæk det måske mest afgørende stemme i lokalområdet.

Jeg vil gerne dvele lidt ved den her præst og den her særlige prædgen.

For noget, som jeg synes er ret vildt, er, at prædgen faktisk er blevet bevaret til eftertiden.

Og det ekstra særlige ved prædgen er, at præsten, som hedder Rudolf Bav, holder den på selve gerningsstedet.

Altså, vil den nedbrænde går, tæt på byen, til et se.

Det gør han allerede dagen efter morbranden, og rigtig mange lokale har dukket op for at høre, hvad præsten har at sige.

Vi må gå ud fra den meget religiøse efterforskningsleder, her man rute er der, og måske er der endda også nogle medlemmer for hanskemærebanden til stede.

Præsten stiller sig for hende gården og holder sin prædgen.

Prøv lige at forestille dig, at du står og kigger på ham.

Vi befinder os på en kold forrestag i marts.

Du står i en gårdsplads, hvor den trællinget går af branden ned, til soklen.

Måske ryger det stadig lidt, fra alt det afbrænde 3.

Du står lytter på den absolut højeste autoritet, du kender til.

En autoritet i præstekjøl og ansigtet i meget alvorlige foller.

Den plads, hvorpå jeg her står, var for få dage siden et hyggeligt hjem, for en fredelig, strebsom og ret skaffenfamilje.

Og nu, med rejsel udtaler jeg det, nu den skuepladsen for de skrækkeligste forbrudelser, menneskeheden ved, at nevne.

Den lumske tyv, den fej brandstifter, den grusomme morder,

har her i djevelstrejenighed sat deres mærke,

og sat deres mærke, og sat deres mærke,

og her i djevelstrejenighed sat deres mærke,

og sat det så ledes, at hvert menneskes hjerte må isne af forfærdelse.

For en hel familie ligger her for os som forbrudelsens offer.

Elendige morder og illgænningsmænd, hvor i sig er,

i er dog vel ikke så frække, at være her til stede.

Alle vidner har i dag ikke selvindegjort.

Som er et hastigt vidende mod dem, som gør det unne,

han skal til belejlige tid fremført vidnespyrt mod jer,

for hvilket i skulle blejne.

Sporet af jeres blodige fod er ikke så ledes udslettet,

at ingen skal finde det.

I jeres unnes omvittighed trætter jeg, så i til sidst må overgive jer til lovens håndhæver.

Giv det måske snart.

Giv Gud's tone forhjættelse må gå i opfyldelse.

Hvem som udløser menneskets blod,

vil mennesket skal hans blod udløses,

til Gud gjorde mennesket i sit billede.

Giv det måske, at øvrigheden ikke bærer svært.

Forgæv os til det af en Gudstjener,

en havner til straf for den, der gør det unne,

og lad os alle bidrage hertil,

og stå øvrigheden by som dannemænd,

og gå ud borgere.

Præsten siger altså kort fortalt i sin tale,

at det fyrdoppelte dræb på gården,

på absolut ingen måde, kan akcepteres.

Og så siger han, og det var det, jeg bedet mest mærke i,

at Gud har været vidne til forbrudelserne,

og at Gud vil straffe dem, der står bag.

Så nu har vi altså både en efterforskningslæder,

Herman Rode, der mener, at Gudshund kan hjælpe ham i efterforskningen,

og så har vi den lokale præst,

der mener, at Gud har været vidne til forbrudelsen.

Om det er Gud's værk, at efterforskningen,

et par dage efter dræbne,

faktisk begynder at tage fart for alvor,

sker jeg ikke, gør mig klog på.

Men det er i hvert fald det, der sker.

Der er nogle fra lokalt befolkningen,

som begynder at pege på,

at der er en gruppe af personer,

som har stået bag forbrudelsen.

Og de efterretninger, de peger også yderligere på,

at omdrejningspunktet for forbrudelsen,

og den centrale skikkelse, er Hans Jacob Morgensen.

For det, der sker, det er Hans Jacob Morgensen,

og folkene omkring ham,

og der er en 4-5 personer omkring ham,

som er helt centrale skikkelser,

de bliver altså om anholdt.

De bliver anholdt, og man starter afhøjringen af dem,

og de bliver indsat i den lokale arrest,

og der bliver de sat bag lov, så slo,

og der prokker også den her meget intensive afhøring af dem.
Der er altså nogle i lokalmiljøet, der må have sladret,
til her man roede.

Det er faktisk ret våde, må man sige,
nu når man ved, hvor stor magt Hanskemaerbanden har,
på det vestlige Lolland.

Måske har dem, der har tibet politiet,
været bange for, at Hanskemaerbanden vil komme efter dem,
i fremtiden.

Det er præstens tale, der har haft en effekt.

Vi ved det ikke, men i hvert fald bliver den inderste kærene,
af Hanskemaerbanden, anholdt og fængselet,
ligesom en række mere per fær medlemmer for samme tur.

Så nu står her man rute, en højt uddannede intelligent mand,
overfor nogle fattige kriminelle,
og herfor har Budde vel været en smalt sag,
og få dem i fette fadet, og dømt.

Problemet er bare, at Hanskemaerbanden har en leder,
som ikke er så dum.

Det kan godt være, at han kommer fra de lavere og sociale lag,
men han har forstået noget ved rætssystemet,
på det her tidspunkt.

Det har han gennemskudet, og det er, at hvis man ikke tilstår,
så er det meget vanskeligt, at føre en sag til doms.

Du skal helst have tilståelsen fra dem,
som er anklaget i sagene.

Hvis den ikke kommer, så falder sagene op fra hinanden.

Det har han gennemskudet,
og det har han sagt til sine håndgangende mænd.

I skal aldrig tilstå, altså ligegyldigt hvad,
tilstå aldrig.

Og det er noget, som han holder fast i,
og det har han på gang, som prædikket for dem.

I skal aldrig tilstå, og det er det, der sker her.

De nægter at tilstå, de nægter at vedkende sig,
de forbrydelser, som de er begået.

Jeg er ret sikker på, at på det her tidspunkt,
jeg ved råde, at det er mændene, som står bag forud.

Så det er dem, han arger.

Det er han ret sikker på.

Og hvad gør han så for at få dem til at tilstå?

Ja, han gør nok faktisk tæmne meget forskelligt.

Vi ved ikke, om han benytter sig af mere håndfaste midler.

Men det vi helt sikkert ved, det er,

at de har været indsat under meget, meget baske forhold.
Forplejningen har været forfærdelig.
Kulden har været voldsomt.
Det vi ved, det er, at der er nogen af bandedmedlemmerne,
som simpelthen omkommer, at de dør i fængsterne,
mens afhøringene det pågår.
Og det siger måske noget om, hvor baske det har været,
at være indsat af de her arrester.
Herman Rote står altså meldigt af et problem.
Uden nogle tilståelser, så har han faktisk ikke rigtig en sag.
Ratssystemet var lidt anderledesgrudt sammen dengang,
og tilståelser var altså ret afgørende for at forføre den nogen til dom.
Derfor griber Herman Rote til ret bemærkelsesværdige nødler.
Han har en, synes han selv, ret genial plan,
som han tænker helt sikkert ved knæk Hanskemaeren
og få ham til at gå på knæ og tilstå.
Den plan involverer opgravet lige.
Det skal du høre mere om i næste afsnit,
hvor sagen om Hanskemaer-banden nærmest også skriver verdenshistorie.
For Hanskemaeren og træer hans kompanor,
bliver genstand for nogle af de allerførste forbryderfotos,
nogen sinne.
Den her historie er ud over intervjuet med Frederik Strand,
der sidder på en lang række historiske dokumenter om san.
Eksempelvis Pressens tale på Gærningstedet,
som Press New York selv sørgede for at bevare til efter tiden,
da han udgav den i en bog.
Derudover findes der en længere politireport,
som vi læner også ret meget op bag her i programmet.
Den er skrevet i en kriminalassistent ved navn Larsen Formar i Bo, på Lolland.
Han har skrevet en rapport om Hanskemaer-banden en del år efter bandens haven,
og rapporten er bevaret på Pulsimuset.
Så det er altså på baggrund af alle de her elementer,
vi kan fortælle historien om banden.
Det her program var lavet af Mads Helbæger, M.A. Stendter,
Mikkel Klausen og mig, P.L. Hysoldt.
Gå på opdaleset i alle deres podcast og radioprogrammer.
I appen, det er lyd.